

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

תוכן

- א. התינוקות אין מעניין אותן ביום הכפורים אבל מחנכין אותן ... בן תשע בן עשר מחנכין אותן לשעות בן אחת עשרה בן שתים עשרה משלימין מדרבנן בן שלש עשרה משלימין מדאורייתא בתינוק.....1
- ב. אי זה חינוך היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו לשלש בשלש מאכילין אותו בארבע.....3
- ג. עוברת שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה.....4
- ד. חולה מאכילין אותו על פי בקיאיין ואם אין שם בקיאיין מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די.....5
- ה. שיעורים.....7
- ו. עוברת שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ... ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו.....9
- ז. שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים

9

דף פב.

א. התינוקות אין מעניין אותן ביום הכפורים אבל מחנכין אותן ... בן תשע בן עשר מחנכין אותן לשעות בן אחת עשרה בן שתים עשרה משלימין מדרבנן בן שלש עשרה משלימין מדאורייתא בתינוק

כל הדברים האסורים ביום הכיפורים משום מצות עינוי בלבד, לא גזרו על הקטנים¹. כמו שהתבאר לעיל דף עח:

¹ שו"ע ונו"כ תרמז א

הלכות הרף היומי

מסכת יומא

לפיכך מותר לגדול להאכיל את הקטן², ולהשקותו ולסוכו ולרחצו בצונן, אבל לא ירחיצנו בחמין כל גופו³ אפילו הוחמו מבע"י. וכן אסור לגדול לנעול את הסנדל לקטן.

ועכשיו שאין נוהגין לרחוץ ולסוך את הקטן בכל יום ואין מניעת הרחיצה והסיכה ביום הכיפורים נחשבת לו לעינוי כלל, אין לרחצו ולסוכו ביום הכיפורים וכן הוא המנהג.

וכל זה בקטן שלא הגיע לחינוך מצות עינוי, אבל אם הגיע לחינוך אסור לאף אדם להאכילו⁴, ולהשקותו ולסוכו ולרחצו בידים⁵. ויש מתירים להאכילו בידים⁶. אך אם הוא מעצמו עושה אחד מדברים אלו לכו"ע אין צריך למחות בידו, חוץ מאביו שעריך למחות בידו שיתענה לשעות כדלהלן ולחנך את בנו במצות.

חינוך – כיצד הוא חינוכו קטן⁷ הבריא בן תשע שנים שלימות פירוש שנשלמו לו תשע שנים לפני יום הכיפורים, או אם הוא כחוש ותשש כח בן עשר שנים שלימות, אין מניחין לו לאכול כפי הרגלו בחול ומחנכין אותו לשעות מדברי סופרים. כדרך שיבואר להלן.

² דעת המנ"ח במצו השיג שקטן כל שיכול לסבול התענית אפילו לא הגיע לגיל חינו אסור להאכילו בידים, אך אין המנהג כן. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"א חיו"ד סי' ד ועיין ילקוט יוסף מועדים דין קטן וחולה ביום הכיפורים אות א שהביא מס' חקרי לב א"ח סי' קה ודו"ק ועי' שו"ת דברי יחזקאל סי' טו אות יח. ובשו"ת מחזה אליהו סי' פג אות ת. שג"כ מבואר דלא כהמנחת חינוך ושו"ת לר"ת בספר הישר (ברלין תרנח סי' נא עמוד 108) שנשאל בזה מר"י משה מפעמיזא ושם (סי' נב עמוד 111) השיב ר"ת להקל. עש"ב שמשמע גם כן שהילק בין כשהמאכל היתר והאיסור מצד הזמן וכו', לשרצים וכו"ב. וע"ש ודו"ק. ועי' נשמת אדם (סופר) עמוד רח, וביאורי הגר"א עירובין לא ובאו"ח סי' שמג סק"ו ומקראי קודש פראנק ימים נוראים ח"ג עמוד קמט והלאה. ואכמ"ל

³ שהרחיצה בחמין אינה אסורה משום מצות עינוי בלבד. שהרי בכל שבתות השנה אסור לרחוץ בחמין אלא יש בה גם משום גזירת מרחץ (פירוש שהבלנים הם חשודים להחם מים בשבת ולכך אסרו לכנוס למרחץ בשבת) כמו שנתבאר באו"ח סימן שכ"ו ולפיכך אסור לעשותה לקטן בידים כמו שאסור להאכילו בידים כל האיסורין של דבריהם כמ"ש בסי' שמ"ג.

⁴ מ"ב תרמז ס"ק ה בשם המנ"ח ושו"ע הרב שם ומנ"ח שיג

⁵ זהו סברת הטור שדימה לאכילה וכ"פ בשו"ע אך דעת הר"ן בריש יומא (א. ד"ה יום) דמדפסיק ותני (עח): התינוקות מותרין בכלום ולא אשכחן בשום דוכתא חינוך בהני כדאשכחן (פב). בתענית משמע שעד שהגיעו לפרקן מותרים בכלום. ועיין בבית יוסף אורח חיים סימן תריא "דאף על גב דאסירי מדאורייתא כיון דלא מיפרשי בהדיא בקרא והם דברים המסורים לחכמים ראו שלא להחמיר על התינוקות בכך דכיון דאכילה ושתייה דמפרשי בהדיא מותר להאכילם ולהשקותם בידים כל שכן שאר דברים שמותר לעשותם להם בידים ואף על פי שכשהגיעו לחינוך צריך לחנכן באיסור אכילה ושתייה לא ראו לחנכן בדברים אלו מאחר שאינם מפורשים בכתוב וכיון דרביתיה דינוקא נינהו לא גזרו בהו רבנן".

⁶ בשער הציון סימן תרמז ס"ק מכתב ולעניות דעתי אין דברי המגן אברהם מוכרחין, דלא שייך לומר כן אלא באיסור גמור בין דאורייתא ובין דרבנן, כגון בבן י"א וי"ב דמדרבנן על כל פנים צריך להתענות ולהשלים, ולא כן הכא שאין בזה איסור כלל לקטן, ואדרבה הלא מחוייב להאכילו לאחר ג' שעות על כל פנים, ומוכח דאין שייך על אכילתו שם אסור, רק הוא מצוה על אביו לחנכו במצות, ובמקום שאין מצות חינוך כגון באחרים, אפשר דגם בספי לה ליכא איסורא. וכן מצאתי בעין סברא זו ברבנו מנוח לחלק בין חינוך להשלמה שהוא עצם האיסור לחינוך דשעות שאינה כי אם מצוה בעלמא על האב, עיין שם באורך. ועיין בשו"ת יחו"ד ב עב וביביע אומר ח"א חיו"ד סי' ד ובילקוט יוסף מועדים דין קטן וחולה ביום הכיפורים אות א דשאני הכא שהמאכל מותר והיום גורם לו האיסור. וכ"כ להדיא הפר"ח ס"ס תרי"א. ועיי"ש שהביא ראיות לכך.

⁷ שו"ע ונו"כ תרמז ב

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

מצות חינוך לא שייך אלא באב ולא באם⁸ או באחר. אולם י"א⁹ שאם אין אב מצוה על האם ולכו"ע מקיימת מצוה בחינוכם.

השלמה – י"א שמעיקר הדין בן י"א שנים שלימות בין זכר ובין נקבה מתעניין ומשלימין מדברי סופרים כדי להנכין במצות. ויש אומרים שאפילו בנות י"א שנים שלימות ובן זכר בן י"ב שנים שלימות אינן צריכין להשלים כלל אפילו מדברי סופרים אלא מהנכין אותן לשעות¹⁰. והעיקר כסברא הראשונה. ומכל מקום בנער שהוא כחוש ותשש כח ואינו חזק לסבול התענית יש לסמוך על סברא האחרונה ומותר להאכילו אף שאין שום חשש סכנה אם ישלים.

ובימינו אין מדקדקים עכשיו שיתענה קטן כשהוא בן י"א שנים שלימות, לפי שהכל לומדים עכשיו והתורה מתשת כחם ולכך אינן חשובין כבריאין לענין זה, ועוד דבזמן הזה שירדה חולשה לעולם מן הסתם כל קטן אינו נחשב כבריא לענין זה, ויתענה עד חצות היום. אך אם ידוע להוריו שהוא בריא ויכול להתענות כל היום, משנה לפני הבר מצוה או אף הבת מצוה יחנכו שיתענה כל היום.

בן י"ג שנים שלימות ונקיבה בת י"ב שלימות אם הביאו שתי שערות הרי הם כגדולים לכל המצות, וחייבים להשלים התענית מן התורה, אבל אם עדיין לא הביאו שתי שערות עדיין הן קטנים, ואין חייבין להשלים מן התורה, אבל חייבים להשלים מדברי סופרים, אך מכיון שאין אנו יודעים לבדוק וחוששים אנו שמא נשרו הרי חייבים מן התורה שהרי הוא ספק תורה, ואין רשאים לאכול אלא על פי הוראת רופא הקובע שיש חשש סכנה אם יתענו.

ואפילו נשלמו לו הי"ג שנים ביום הכיפורים עצמו. אלא אם השלים י"ג ביום הכפורים ובדקו אותו כל היום ולא הביא שתי שערות, שאז אין חובתו אל דרבנן ודינו כדן השלמה הנזכר.

במה דברים אמורים ביום הכיפורים שהוא מן התורה אבל בשאר תעניות שאינן אלא מדברי סופרים אין צריכין להתענות אלא אם כן ידוע שהביאו שתי שערות.

ב. אי זה חינוך היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו

לשלוש בשלוש מאכילין אותו בארבע

כיצד מהנכין לתענית שעות בקטן, אם היה רגיל לאכול בשתי שעות על היום מאכילין אותו בשלוש, היה רגיל לאכול בשלוש מאכילין אותו בארבע, לדוגמא אם היה רגיל לאכול בשעה שבע בבוקר, נותנים לו לאכול בשעה

⁸ מג"א תרמ"ז ס"ק ב' ומובא מה' זו במ"ב ס"ק ה'

⁹ א"ר תריב ב' מובא בשע"ת שם ס"ק ב'

¹⁰ שמכיון שהחינוך אינו אלא מדברי סופרים לא רצו חכמים להחמיר עליהם כל כך שיתענו עד הלילה ודי להם בחינוך שעות לפי כחם.

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

תשע או עשר, לפי כח הבן מוסיפין לענות אותו בשעות, וכן הדין בקטנה הבריאה אם היא בת ט' שנים שלימות או בת עשר שנים שלימות אפילו אינה בריאה.

ואין לתת לו לאכול או לשתות בלילה. אבל אם מרגיש צמאון גדול בלילה, יש להקל להשקותו.

וכדרך שמחנכין אותן באיסור אכילה ושתיה הן לשעות והן להשלים וכמו שנתבאר כך עריך לחנכו באיסור רחיצה וסיכה אפילו מדין התלמוד, ולא מחמת המנהג בלבד.

קטן שהוא פחות מבן תשע שנים שלימות אין מענין אותו ביום הכיפורים, ואפילו אם הקטן רוצה להחמיר על עצמו מוחזין בידו כדי שלא יבא לידי סכנה ומאכילים אותו כמו שנתבאר. ולכן יש להזדרז לתת לקטנים אלו לאכול ולשתות לפני שילכו לבית הכנסת. אבל בליל יום הכפורים המנהג שמותר לתת להם להתענות¹¹.

אסור לגדול ליגע באוכלים ביום הכפורים, אלא לצורך להאכיל לקטן. ומותר להאכילו בידים, ולכן החכם ענינו בראשו לקחת עמו לביהכ"נ עוגות או פירות, לתת לבנו הקטן בסיום העמידה של שחרית¹².

ג. עוברת שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה

מעוברות ומיניקות מתענות ומשלימות¹³ ביום הכיפורים. ולפי דעת הרופאים טוב יעשו אם ביומיים שקודם הצום ירבו בשתייה¹⁴.

מעוברת שנתעוררה אצלה תאוה למאכל מסויים, והיא מבקשת לאכול, לוחשין לה באזנה שיום הכפורים הוא ומצרפין בדבריהם הבטחה על העובר שאם תתיישב דעתה תהא בטוחה על עוברת שתהיה יראת שמים מצויה בו¹⁵.

ואם ניכר בפניה שהיא צריכה לאכול, ו"א¹⁶ שאין לוחשים לה כלל אלא מתחילים¹⁷ מיד לתת לה כמה טיפות רוטב, וי"א¹⁸ שעתה אין אנו נוהגים בלחישה כלל גם אם אין פניה משתנים, אלא מתחילים מיד לתת לה כמה

¹¹ הלכות חג בחג ימים נוראים עמ' שפא

¹² ילקוט יוסף שם ג

¹³ שו"ע ונו"כ תריז א

¹⁴ שמירת שבת כהלכתה פרק לט אות י - יא

¹⁵ שעה"צ שם אות ג

¹⁶ מאמאר וכן בכף החיים שם ס"ק ו

¹⁷ ודוקא במעוברת שהריחה ריח המאכל, דאין לנו אומדן ביישוב דעתה, דפעמים מתיישבת בדבר מועט, אבל הולתה מאכילין אותה ע"פ רופא או ע"פ עצמו בדלהלן.

¹⁸ בארחות חיים ס"ק ג ובכף החיים ס"ק ז בשם שו"ת בשמים ראש סי' שנג, דאין עושין לחישה עכשיו, ועיין גם דעת תורה סי' תריז סע' ב. וכן נקט להלכה בשש"כ שם.

הלכות הדף היומי

מסכת יומא

טיפות רוטב, ואם לא מתיישבת דעתה בכך, נותנים לה רוטב פחות פחות מכשיעור, ואם גם בזה לא מתיישבת, נותנים לה מן המאכל עצמו¹⁹ בשיעורים כדרך שיבואר להלן עד שתתיישב דעתה. ולאחר שהתיישבה דעתה הרי היא אסורה לאכול ולשתות כשאר כל אדם.

ולאו דוקא מעוברת אל כל²⁰ אדם שהריח מאכל ונשתנו פניו, מסוכן הוא אם לא יתנו לו ממנו, ומאכילין אותו ממנו כנזכר. אך בזה שונה ממעוברת שאם לא נשתנו פניו אף על פי שאומר שלבו חלש וצריך לאכול, אין מאכילין אותו.

וכל אדם כשמריח ריח מאכל יזהר מאד כל אדם שיפלוט כל הרוק שיבא בפיו ולא יבלע דאז בא לידי סכנה²¹.

מעוברת שאחזה צירים מוקדמים מחמת הצום וקיים חשש ללידה מוקדמת, או מעוברת שכבר הפילה פעמיים מחמת צום²², ובמקרים מסויימים אף לא מחמת הצום לא תצום, אלא תשתה בשיעורים, וכמבואר להלן, ובמקרים מיוחדים אף תאכל בשיעורים, ותיוועץ ברב מורה הוראה וברופא.

בכל אופן אסור לה למעוברת כזאת ללכת לבית הכנסת, אם אמנם קיים חשש שבגלל זה תצטרך לשתות או לאכול, ולו רק בשיעורים. וגם הבעל אם רואה שבעקבות הימצאותו בבית הכנסת יגרם עומס על אשתו ותגיע לשתיה בשיעורים, ישאר ויתפלל בביתו.

ד. חוליה מאכילין אותו על פי בקיאיין ואם אין שם בקיאיין

מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די

כשם שמותר²³ ואף מצוה הוא לחלל את השבת כדי להציל חיי האדם בכל מקרה שקיימת סכנה או ספק סכנה להם, כך גם מותר ואף מצוה על חוליה שיש בו סכנה או ספק סכנה לאכול ביום הכיפורים, ומצוה לחלל עליו את היום כדי להציל את חייו. ואפילו אם אין סכנה לחוליה ברגע זה, אבל ייתכן

¹⁹ והטעם, כיון דהוה סכנה לאם או אפי' רק לעובר, עיין סי' תריז במ"ב ס"ק א, וע"ש, דדין זה נאמר אפי' בתחילת הריונה, וע"ש בשעה"צ ס"ק א, ועיין דעת תורה שם ס"ג. ועיין יומא פ"ח ברא"ש סי' יג, מחלוקת הראשונים, אי מחללין שבת על עובר, היכי שהסכנה רק לעובר ולא לאם, ועיין טור או"ח סי' תריז, דמשמע דמחללין, וע"ש בב"י וסי' של ס"ג ז בביה"ל סוד"ה או ספק, ועיין כתובות ל"א א ובקובץ שיעורים ס"ק קלה, ועיין בק"נ על הרא"ש הנ"ל ס"ק י, דאפי' להצלת עובר פחות מארבעים יום שאין בו חיות כלל, מחללין, לדעה המקילה, ועיין סי' תריז בשעה"צ ס"ק א ובדעת תורה שם

²⁰ שו"ע שם ג ומ"ב ס"ק ו

²¹ מ"ב שם ס"ק ח

²² ועיין שו"ת נחלת דוד בקו"א (יד שאול) סי' ג, דאשה שמוחזקת להפיל ולדה, ולדעת הרופאים ע"י הצום עלולה שוב להפיל, דמותרת ומצווה לאכול בלי שום ספיקא, וכ"ה בארחות חיים סי' תריז ס"ק א.

²³ שמירת שבת כהלכתה פרק לט אות א – ג

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

שיסתכן אם לא יאכל, גם אז מותר לו ומצוה עליו²⁴ לאכול ולחלל עליו את קדושת היום להצלת חייו.

חולה שצריך לאכול ואינו אוכל, הרי הוא מתחייב בנפשו²⁵, ועליו הכתוב אומר: ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש²⁶.

ומצוה על גדולי ישראל וחכמיו להיות נוכחים בשעת האכלתו של החולה שיש בו סכנה, פן יפגעו אנשים אחרים בנפשו בחושבם שאינו צריך לאכול²⁷.

וכשם שלגבי החולה שיש בו סכנה נאמנים הרופא והחולה עצמו וכל אדם אחר הבקי במקצת בעניני החולי לומר שצריך לחלל עליו את השבת, כך גם נאמנים הם לומר שהוא צריך לאכול ביום הכיפורים, וכפי שיבואר להלן דף פג.

בכל מקרה שמאכילים את החולה ביום הכיפורים, צריך לשקול, אם די לו באכילה או בשתייה בשיעורים, וכמבואר להלן, או אם צריך להאכילו ולהשקותו כרגיל²⁸, וכן יש לשקול, אם הוא צריך לאכול ולשתות, או אם די לו בשתייה בלבד²⁹. גם יש לשאול את דעת הרופא באשר לכמות האוכל או הנזולים שדרושה לחולה, בין אם הוא אוכל ושותה בשיעורים ובין אם הוא אוכל ושותה כרגיל.

ישנן מחלות ותופעות שאינם מסוכנות כשלעצמן³⁰, למשל מקרים מסויימים של חום גבוה, אשר מניעת מאכל או משקה מן הסובל מהן עלולה לסכן את חייו, על כן בדבר אכילה ביום הכיפורים דינו כדין חולה שיש בו סכנה. ויתרה מזו, אף יש שמותר לאכול אפילו לבריא, אחרי התייעצות עם רופא, והוא כאשר אמנם יש חשש סביר, שמניעת מאכל ממנו תביא לידי חולשה ורגישות למחלה שיש בה משום סכנה³¹. אבל כל אלה לא יאכלו אלא בשיעורים, וכמבואר להלן.

²⁴ סי' תריח ס' א ובמ"ב ס"ק ב ובביה"ל ד"ה חולה, ועיין להלן ס' ז, ועיין בנוירות שמשון על השו"ע, דבאכילתו הוא מקיים מצות "וחי בהם".

²⁵ שם במ"ב ס"ק ה.

²⁶ ועיין שו"ת בנין ציון החדשות סי' כה, דחולה שאכל ביוהכ"פ אינו צריך כפרה כלל.

²⁷ דעת תורה סי' שכח ס' יב.

²⁸ שו"ע שם ס' ז ח והוא מגמ' בכריתות בפרק אמרו לו (יג). התירו לה לעוברת לאכול פחות פחות מכשיעור מפני הסכנה ופריך מפני הסכנה ואפילו טובא נמי תיכול אמר רב פפא הכי קאמר התירו לה לעוברת לאכול פחות פחות מכשיעור כדי שלא יצטרף לכזית בכדי אכילת פרס. ועיין בהעמק שאלה (מבעל העמק דבר) שאילתא קסו ס"ק יז (דף שז), דלשיטת הרי"ף והרמב"ם (וע"ע פ"ב מה' שביתת עשור ה"ח במ"מ ד"ה ואם נחלקו) נותנים לחושיב"ם לאכול כרגיל בלי שיעורין, ודין זה דשיעורין נאמר רק לגבי מעוברת שהריחה או לגבי חושאיב"ם אשר עשוי להסתכן אם לא יאכל, וכ"ה בספר החינוך מצוה שיג וע"ש במנחת חינוך ס"ק ה ושד"ח מערכת יוהכ"פ סי' ג ס"ק יג, וכ"ה ב"המועדים בהלכה" דיני יוהכ"פ פ"ב בשם הגר"ח הלוי סולובייצ'יק זצ"ל (ע"ש), ולמעשה נוהגים הרבנים ומורי הוראות בישראל כבשו"ע, ועיין במועדים וזמנים השלם ח"א סי' ס בשם הגר"ח זצ"ל, הגאב"ד דבריסק, ועיין בחי' הגר"ח הלוי ה' שביתת עשור, שלא ראה בקדמונים להיפך מדעת הגר"ח, ועיין שו"ת חשב האפור סי' עא.

²⁹ שו"ת בנין ציון סי' כד (והובא בביה"ל סי' תריח ס"ח ד"ה ואם), ועיין באלף המגן על מטה אפרים סי' תריח ס"ק א, דה"ה אם מאכילין אותו, דיש לשקול אם צריך גם לרחוץ, לסוך ולנעול הסנדל. ועיין סי' תריח ס' ג ובמ"ב ס"ק י שהתיר ליולדת כל שלושים יום ולחולה שאין בו סכנה ללבוש סנדל מפני שהצינה קשה להם.

³⁰ שד"ח מערכת יוהכ"פ סי' ג ס"ק ל, וראה מועדים בהלכה דיני יוהכ"פ פ"ב, שו"ת אנ"מ או"ח ח"א סי' קכט

³¹ שש"כ שם ז

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

ה. שיעורים

אכילה בשיעורים – כל מקום שמוזכרת אכילה בשיעורים, הכוונה לאכילה של פחות מכ"כותבת הגסה", אבל כשיעור זה, אל לו לחזור ולאכול אלא אם כן עברו תשע דקות³² מסוף האכילה הראשונה³³ לתחילת האכילה השניה, וחזור חלילה, לפי כמות האוכל שהוא זקוק.

אי – אפשר לו להמתין תשע דקות בין אכילה לאכילה, ישתדל להאריך זמן ההפסקה עד כמה שיוכל, דהיינו שמונה דקות, או שבע דקות, חמש דקות, שלוש עד ארבע דקות, ובכל מקרה ישתדל שתהיה ההפסקה לפחות של שתי דקות³⁴, כל אחד לפי מצב בריאותו.

מאכל מנופח (כמו עוגה), יש למדוד את שיעורו רק אחרי שמעכו אותו היטב, שכן אין האויר שבתוכו נכנס בכלל החשבון של שיעור הנפח.

ואל יסמוך האדם על אומד דעתו בשיעור כמות האוכל³⁵, אלא ימדוד בדיוק.

כיצד ימדוד? יקח כוסית קטנה, אם אפשר עוד לפני יום הכיפורים, ישקול אותה כשהיא ריקה, יתן בה 32 גרם מים, יסמן את גובה המים בכוסית, וכפי נפח זה יוכל למלא את הכוסית בכל אוכל, ימעכנו על מנת למעט את האויר שבאוכל, ויאכלנו, וכפי שנזכר. וכן יוכל להשתמש לצורך זה בבקבוק תינוק (כשהוא יודע שהסימונים שבו מדויקים), אשר מסומנים בו קווים לציון כמות האוכל שבו.

מותר למדוד שיעור זה גם ביום הכיפורים עצמו, אך טוב לעשות זאת מבעוד יום³⁶.

שתיה בשיעורים – שיעור שתיה בשיעורים הוא פחות מכמלא לונמיו³⁷, ושיעור זה שונה אצל כל אחד ואחד, ולכן רצוי שהחולה יברוק, אם אפשר עוד לפני יום הכיפורים, מהו שיעורו שלו, כלומר ימלא אחת מלחיו משקה ויוציאנו לתוך כלי, וביום הכיפורים ישתה כל פעם קצת פחות משיעור זה

³² שהרי שיעור כדא"פ הוא תשע דקות, וכסי' תריח במ"ב ס"ק כא בשם שו"ת ח"ס (וראה להלן הערה ע), ומשמע דשיעור זה הוא קבוע בכל אדם ובכל מאכל, ואולם בעצם השיעור של תשע דקות עיין במרחשת סי' ד, דכבר תפסו עליו על הח"ס דנעלמו ממנו דברי הרשב"א בחי' לשבת, וע"ש דהשיעור של כדא"פ הוא הרבה יותר קמן

³³ סי' תריח במ"ב ס"ק כא

³⁴ עיין שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' פה ד"ה ולפי"ז, שמביא בשם רבו הח"ס שהוא לערך שמונה דקות (וע"ע לעיל הערה סו בשם הח"ס), וע"ש סי' רסג, ועיין קונטרס השיעורים מהגרא"ח נאה ס"ק יח, שמביא שיטות נוספות, ועיין ערוה"ש סי' תריח סע' יד וסי' רב סע' ה, ועיין שו"ת ח"ס ח"ו סי' מז וסי' כג, דלפחות הוא זמן של שתי דקות, ועיין כף החיים סי' רי ס"ק ח

³⁵ מטה אפרים סי' תריח סע' יא

³⁶ כף החיים סי' תריח ס"ק לזו – מ

³⁷ סי' תריב סע' ט וסי' תריח סע' זו – ה

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

לפי כמות השתיה שהוא צריך (אצל המבוגר הבינוני נע שיעור זה בין 40 ל
– 45 גרם מים³⁸),

ושוב, אם אפשר, ימתין אחרי כל שתיה ושתיה זמן של תשע דקות. ואם לא יהיה לו לחולה די
בשתיה כזו, אזי, על כל פנים, ישתה כל פעם פחות מכמלוא לוגמיו, וימתין זמן מה³⁹, ושוב ישתה
כשיעור הנ"ל, או ישתה לאט לאט כפית אחרי כפית.

האוכל בשיעורים אינו חייב לחכות בין אכילה לשתיה, אלא אחרי שאכל כשיעור הנ"ל, מותר לו
לשתות מיד פחות מכמלוא לוגמיו, וכן להיפך, שכן אין אוכלים ומשקים מצטרפים זה לזה.

לעומת זאת, כל האוכלים מצטרפין לשיעור, וכן כל המשקים מצטרפים לשיעור.

לגבי כל דבר שיש להסתפק בו, אם טעימה ממנו נחשבת לאכילה או לשתיה, כגון דייסה דלילה,
שמנת ודבש, יש להיוועץ במורה הוראה.

אין להאכיל את החולה בשיעורים אלא אם כן ברור הדבר שאכילה ושתיה כאלה תספקנה לו,
ובספק יאכל כדי צורכו, כרגיל בכל ימות השנה⁴⁰, ורק מן הרגע שהוא מרגיש כי אינו צריך עוד
לאכול כרגיל, יאכל בשיעורים⁴¹.

חולה שמחמת חשש סכנה צריך לשתות או לאכול בשיעורים, אבל הוא מסוגל להמתין ולצום
כמה שעות, אלא שאז יתכן שיצטרך לשתות או לאכול יותר מן השיעור, יעדיף לשתות או לאכול
בשיעורים כבר בבוקר⁴².

³⁸ ע"פ שיעורין דאורייתא הנ"ל, וראה בס"י רעא סע' יג בביה"ל ד"ה של, דשיעור כמלוא – לוגמיו אינו עולה
כי אם עד קרוב לשליש הכוס (והיינו דגם אם ננקוט להומרא שהביצים נתקמנו בזמננו למחצית ממה שהיו
בימי הגמרא, היינו רק להומרא כגון לשיעור היין שצריך שיהיה בכוס, אך לא להקל לגבי שתיה ביוה"כ), וע"ע
ס"י תריב במ"ב ס"ק כו.

³⁹ במ"ב ס"ק לא, דמלשון השו"ע משמע דהעיקר כדעת הרמב"ם שיעור כדי שתיית רביעית (וע"ש, דהפר"ח
והגר"א כתבו דהעיקר כדעת הראב"ד), ועיין גם ס"י רי בשעה"צ ס"ק יב, ובס"י תריה סע' ה הושש רק לכתחילה,
במקום דאפשר, לשימת הראב"ד שבשתיה השיעור כא"פ, ועיין גם שו"ת יביע אומר ח"ב ס"י לא, דבשתיה
השיעור כדי להצטרף הוא כדי שתיית רביעית, והרי שיעור כמלא – לוגמיו הוא באדם בינוני קרוב לרביעית,
וכס"י תריב סע' ט ובמ"ב שם, ואם יחכה זמן מועט, יעבור הזמן של שתיית רביעית.

⁴⁰ ס"י תריה סע' ה

⁴¹ שם בביה"ל ד"ה ואם, ס"י תריז במ"ב ס"ק ז, ועיין ספר המנוחה על הרמב"ם פ"ב מה' שביתת עשור ה"ח,
שד"ח מערכת יוהכ"פ ס"י ג ס"ק ו, שו"ת יד סופר ס"י ז, ועיין בלחם הפנים על קצשו"ע ס"י קלג סע' טו. וע"ע
בב"י יו"ד רס"י רסב בשם המהרי"ק, דאם מתחילה היתה בו סכנה ונתרפא, אבל לא לנמרי, דינו כיב"ס (וקצת
ראיה לדבריו מחולין טו ב תוד"ה כגון... שרגילות הוא שחזור לחוליו, ע"ש).

⁴² שש"ב שם כה מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דלא אמרינן שימתין עד שיהיה אנוס ומותר, ולא יעבור עכשיו על
איסור תורה, וכמו ש"א כן לענין צום גדליה ויוהכ"כ, הדא דגם עכשיו חשיב כאוכל כדי שלא יסתכן, ועוד
דכאן הרי הכל הוא בענין יוהכ"פ, וכיון דע"י פחות מכשיעור יחשב כמעונה בכל היום, מסתבר דהכי עדיף
טפי, עכ"ד. ועיין גם שו"ת אג"מ או"ח ח"ד ס"י קכא, ד"ה וגם, ומקראי קודש, ימים נוראים ח"א דף קלו בהררי
קודש

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

ו. עוברת שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ... ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו

בשאר ימות השנה עוברת שהריחה מאכל איסור ואפי' הריחה איסור חמור ואם לא יתנו לה מעט ממנו תסתכן, היא או הילד, לוחשין לה באזנה שהוא אסור, שמא שכחה האיסור וכשיזכירו לה האיסור תסיה דעתה מן המאכל משום חומרת האיסור, ולא תבקש עוד⁴³. וי"א⁴⁴ שאנו אין לוחשין.

לא התיישבה דעתה מאכילין אתה נותנים לה רוטב פחות פחות מכשיעור כזית⁴⁵ וכנוזר לגבי יום הכפורים.

ז. שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים

כל העבירות שבתורה⁴⁶, חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים, נדחין⁴⁷ מפני פיקוח נפש הן ע"י אנס והן ע"י חולאים ואם אומרים לו לאדם שיעבור עליהם או יהרג, אם הוא בענעה יעבור ואל יהרג. ואם ירצה להחמיר על עצמו וליהרג, רשאי, אם העובר כוכבים מכוין להעבירו על דת.

אבל אם אינו מכוין אלא להנאת עצמו אסור להחמיר ונקרא חובל בעצמו, וצריך לעבור ואל יהרג⁴⁸. וכל מי שדינו לעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר ה"ז מתחייב בנפשו⁴⁹. וי"א⁵⁰ שבפרהסיא רשאי למסור נפש.

⁴³ כף החיים תרו"ס"ק ז

⁴⁴ תשובת בשמים ראש כנ"ל לגבי יוה"כ.

⁴⁵ להבדיל מים הכפורים ששיעורו בככתובת.

⁴⁶ שו"ע ונו"כ יו"ד קנז א

⁴⁷ הכל דהויים ולא הותרה ונ"מ דע"י בן חולי המסוכן מאכילין אותו בקל קל תחלה וכו'. מנ"ח מצוה רצו

⁴⁸ באר היטב שם בשם ר' ירוחם

⁴⁹ כדעת הרמב"ם פ"ה מה' יסודה"ת ה"א אך בע"ז כו: תוד"ה יכול, דכל שדינו לעבור ולא ליהרג, רשאי להחמיר ע"ע וליהרג, ועיין יו"ד סי' קנז סע' א ובש"ך ס"ק א, וכתב בת"ה והיה נראה דבפלוגתא דרבוותא אולינן לקולא באיסור סכנת נפשות כדאמרינן בעלמא ספק נפשות להקל אמנם י"ל הכא דלענין קדוש השם שלא הקפידה התורה על אבוד נפשות מישראל לא ילפינן לה משאר ספיקות דלית בהו משום קדושת השם ונראה דלפי הענין ושרואין אנו כוונתו מורין לו וכי בהגהת סמ"ק דאותן קדושים ששחטו עצמן שלא סמכו דעתן לעמוד בנסיון קדושים גמורים הם וראיה משאול מיהו יש חולקים שאינו יכול להרוג את עצמו עיין באו"ח שהאריך.

⁵⁰ דעת הפרישה

הלכות הרף היומי

מסכת יומא

ואם השעה צריכה לכך וכדומה לכ"ע רשאי למסור עצמו. וכן אם הוא אדם גדול וחסיד וירא שמים, ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש השם ולמסור עצמו אפי' על מצוה קלה, כדי שיראו העם לאהבה את ה' ולירא אותו בכל לבם⁵¹.

אך מי שיצרו תוקפו וירא מהעבירה אסור לו להרוג עצמו, או למסור עצמו למיתה⁵².

י"א⁵³ שאפי' להמ"ד שאדם רשאי להחמיר על עצמו להיות נהרג במקום שאמרו שיעבור ולא ינהג, מ"מ חולה שאמרו הרופאים שצריך לחלל את השבת או יוה"כ עליו וכדומה והוא אינו רוצה אין שומעין לו, וכופין אותו לעשות מה שאמרו⁵⁴.

ואם יוכל להציל עצמו בכל אשר לו, צריך ליתן הכל ולא יעבור לא תעשה.

בעבודת כוכבים, ג"ע, שפיכות דמים אפילו בצנעה ושלא בשעת הגזרה, ואפילו אין העובד כוכבים מכין אלא להנאתו, ינהג ואל יעבור.

⁵¹ באר היטב שם מהב"י

⁵² דרכי תשובה שם ס"ק יא הביא שו"ת אבן השהם סי' מ"ד שציידד במי שמתירא מן העבירה שיצרו תקפו שהוא רשאי להמית א"ע והביא רא"י לדבריו עיין שם ועי' בס' זכרון אברהם סי' א' ובביאורו מרפה לעינים ס"ק ז' שהביאו ודחה ראיותיו עיין שם ועי' בשו"ת מומו"ד קמא סי' קפ"ט מ"ש לענין אם מותר להחמיר על עצמו ולכנס בספק סכנה במקום ספק מצוה והביא רא"י דמותר להחמיר וראוי אף בודאי סכנה וספק עבירה בא' מג' עבירות הללו עיין שם ועי' מזה בס' זכרון אברהם שאלה א' ובביאורו מרפא לעינים שם אות ד'

⁵³ עי' בכנה"ג בהגהות ב"י אות י"ב שכ' מתשו' הרדב"ז חלק א' סי' ס"ז

⁵⁴ דהיינו דוקא במקום דאיכא קידוה"ש, שמוסר עצמו על מצות הש"י, אבל הושיב"ס צריך לאכול ביוהכ"פ, ואפי' על ספק, וכשאינו אוכל, אין בכך ממידת חסידות כלל, ולכן אינו אלא שופך דמים, שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תמד ואו"ה סי' ס ע"ת. ועיין שו"ת מהר"ם שיק או"ה סי' רס, דמשמע דאם בכ"ז הוא צם ואינו אוכל, הר"ז מצוה הבאה בעבירה, וע"ש, דאין כאן מצוה אלא עבירה, וכתב המו"ק סי' קצו "ואצלי שווה האוכל ביוהכ"ב מפני הסכנה, כמתענה בו, כי מי שצווה על התענית וכו'".